

izvirni znanstveni članek
prejeto: 2010-07-27

UDK 81'272:330.341(497.4)

JEZIK IN EKONOMIJA NA NARODNO MEŠANIH OBMOČJIH V SLOVENIJI

Sonja NOVAK LUKANOVIČ

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
e-mail: sonja.novak@guest.arnes.si

IZVLEČEK

V članku je v uvodu opredeljena povezava jezika in ekonomije. Izpostavljen je vpliv jezika na ekonomijo in ekonomije na jezik. Analitično je predstavljena relevantna literatura, ki navaja različne raziskovalne pristope pri obravnavanju povezave jezika in ekonomije. Posebej je omenjena obravnava povezave jezika in ekonomije v preteklosti, ki ima velik simboličen pomen za slovenski prostor. Prikazani so izbrani empirični podatki raziskovanj v jezikovno stičnih območjih v Sloveniji.

Ključne besede: jezikovni procesi, ekonomske spremenljivke, vrednost jezika, jezikovni trg, dodatek za dvojezično poslovanje, jezikovna raznolikost, medkulturna komunikacija

LA LINGUA E L'ECONOMIA NELLE ZONE NAZIONALMENTE MISTE DELLA SLOVENIA

SINTESI

La parte introduttiva dell'articolo definisce il legame tra lingua e economia e mette in evidenza l'influenza della lingua sull'economia e dell'economia sulla lingua. Attraverso l'analisi ragionata è presentata la letteratura più rilevante relativa ai diversi approcci che nella ricerca trattano del legame tra lingua e economia. Particolare attenzione viene dedicata all'analisi del rapporto tra lingua e economia nel passato che per il territorio sloveno riveste un significato simbolico notevole. Nell'articolo vengono illustrati i dati empirici delle ricerche nelle aree di contatto linguistico della Slovenia.

Parole chiave: Processi linguistici, variabili economiche, valore della lingua, mercato linguistico, aggiunta per il bilinguismo nell'amministrazione, varietà linguistica, comunicazione interculturale

UVOD

Empirični podatki raziskovanja o medetničnih odnosih na narodno mešanih območjih v Sloveniji¹ so nakazali soodvisnost povezave jezika z ekonomijo. Rezultati raziskovanj potrjujejo, da ekonomija vpliva tako na izbiro kot na rabo jezika v specifičnih, z ekonomsko kategorijo zaznamovanih situacijah (Novak Lukanovič, 2006). Literatura tudi navaja, da ekonomija vpliva na oblikovanje specifičnega besedišča (Humar, 2004).

Pri obravnavanju povezave jezika in ekonomije se pojavi vprašanje, kaj obsega ekonomija in s katerimi vidiki ekonomije povezujemo jezik. Postavlja se vprašanje, ali jezik obravnavamo v povezavi z ekonomijo v pomenu gospodarstva ali obravnavamo jezik v povezavi z ekonomijo v najširšem pogledu ter v čem je bistvena razlika med njima.

V definiranju ekonomije – v pomenu gospodarstvo – zaobsega to niz človekovih dejavnosti, ki ustvarjajo produkcijo, distribucijo in porabo, izmanjavo izdelkov in storitev, ki imajo vrednost na trgu in ustvarjajo GDP – BDP ter predstavljajo uspeh/rezultat neke države ali pokrajine ali določenega obdobja. Na drugi strani pa je ekonomija kot družbena veda, ki jo zaznamujejo različni faktorji in različni pristopi pri obravnavanju. Kot disciplina je bila ekonomija opredeljena v 30-ih letih prejšnjega stoletja, ko so se avtorji začeli ukvarjati z njeno povezavo z družbo in s posameznikom predvsem z vidika primerjave koristi (Robbins, 1935). Raziskovalci so si enotni, da je ekonomija mnogo širša kot gospodarstvo, kajti obravnava različne vidike človekovega izkustva. Razliko med ekonomijo in gospodarstvom se lahko primerja z razliko med »družbo in sociologijo« (Grin, 2009, 3).

Obravnavanje povezave jezika in ekonomije iščem v primerih, ko sta izbira in raba jezika povezani z različnimi ekonomskimi dejavnostmi ter z ekonomskim uspehom posameznika ali organizacije. V tem kontekstu je mogoče obravnavati dva vidika:

- znanje jezika je za posameznika prednost, ki mu omogoča zaposlitev, ustrezno delovno mesto in boljši zaslužek;

- izbira jezika vpliva na podjetje, ko le-to vstopa na nov trg in izbira ustreznega jezika prispeva k poslovnemu uspehu.

Ne glede na to, v katerem pomenu obravnavano sintagmo »jezik – ekonomija«, pa je vedno treba izhajati iz osnovnega izhodišča, da ima jezik vrednost. Bourdieu (Bourdieu, 1991, 43–102) v izhodišču o vrednosti jezika vključuje ekonomski vidik, in sicer, da je jezik vedno

del širšega družbenega konteksta, v katerem ekonomski pogoji močno zaznamujejo rabo in izbiro določenega jezika.

POVEZAVA JEZIKA IN EKONOMIJE
V PRETEKLOSTI

Čeprav analiza znanstvene in strokovne literature kaže, da so se znanstveniki v svetu intenzivno začeli ukvarjati s povezavo jezika in ekonomije zlasti v 80-ih in 90-ih letih 20. stoletja, pa je treba izpostaviti, da je že leta 1921 slovenski gospodarstvenik Gosar (Gosar, 1985) ugotovil, da sta jezik in ekonomija povezana in je zapisal: »/)/ezikovno vprašanje sega globoko na gospodarsko polje /.../ Vprašanje, ali se moramo mi učiti tujega jezika ali se morajo narobe drugi učiti našega, ni samo idealne, temveč tudi velike praktične vrednosti ter je pristno gospodarsko vprašanje /.../«. Družbeno-politični položaj in vloga slovenskega jezika, zgodovinski dogodki ter razmere v začetku 20. stoletja so prispevali k temu, da so bila razmišljanja o ekonomski vrednosti jezika prisotna med slovenskimi intelektualci že v tistem času in brez dvoma lahko napišemo, da je slovenski politik in gospodarstvenik Andrej Gosar² v svojem delu o narodnostnem vprašanju s poglavjem »Jezik v gospodarskem življenju« podal osnovo današnjemu obravnavanju povezave jezika in ekonomije. Žal pa je tudi njegovo pisanje prav zaradi jezika ostalo znano samo ozkemu krogu bralcev. Gosar je o enakopravnosti jezikov na institucionalni ravni oz. o institucionalni vrednosti jezika zapisal:

Ogromen del naroda, čigar jezik se zapostavlja in v javnosti ne priznava, je tako priklenjen na najnižjo stopnjo socialnega življenja, na drugi strani pa se odpira članom vladajočega naroda prosta pot do vseh boljših mest v zasebnem in javnem življenju. Od najvišjega mesta v javni službi pa do najnavadnejšega predelavca v zasebnem podjetju, vse jim je na razpolago, treba jim je za to le potrebnega strokovnega znanja, dočim je članu neenakopravnega naroda pri najboljši strokovni usposobljenosti, brez znanja tujega jezika, nemogoče doseči tudi le najnižje izmed boljših mest. (Gosar, 1985, 116)

V zaključku omenjenega poglavja pa je Gosar zapisal:

Notranja zveza med jezikovnim oziroma narodnim in gospodarskim vprašanjem je jasna, in

1 Pri tem bi omenila longitudinalno in multidisciplinarno zastavljen projekt Inštituta za narodnostna vprašanja nosilke prof. dr. Albine Nečak Lük »Etnična identiteta in medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru« v različnih časovnih obdobjih, in sicer v Lendavi leta 1991, 1994 in 1996 ter v slovenski Istri leta 1994 in 1996, ter raziskavo »Percepcija jezikovne in kulturne raznolikosti v obmejnih mestih«, nosilke dr. Sonje Novak Lukanovič v okviru CRP Inštituta za narodnostna vprašanja, Ljubljana.

2 Andrej Gosar je napisal številne članke o družbenem, kulturnem, političnem in ekonomskem položaju Slovencev v začetku 20. stoletja. Je eden redkih avtorjev v slovenskem prostoru, ki je v svojih delih presegel ekonomski/gospodarski vidik narodnega vprašanja. Pri obravnavanju vloge jezika je poskušal dodati jeziku ekonomsko kategorijo, ekonomijo pa obogatiti z jezikom, pri tem pa je izpostavljal vlogo slovenskega jezika.

nobenega dvoma ni, da vodi jezikovna neenakopravnost k splošni narodni neenakopravnosti, iz katere izvira popolna gospodarska odvisnost in socialna zapostavljenost. (Gosar, 1985, 117)

Zgoraj navedeni citati Gosarja, ki imajo tudi velik simboličen pomen, so nas vzpodbudili, da smo se v naših raziskovanjih poglobili in poskušali z empiričnimi podatki poiskati povezavo med ekonomskimi spremenljivkami in rabo oz. izbiro jezika v različnih dejavnostih in različnih družbenih okoljih. Pri tem smo se zavedali, da povezavo lahko obravnavamo na nivoju posameznika, pri katerem izbiro jezika zaznamuje prepletenost motivacijskih silnic (ni nujno, da je ekonomska najmočnejša), ali pa na nivoju družbe, kjer jezik usmerjajo drugačne značilnosti oz. motivacijske silnice.

POVEZA JEZIKA IN EKONOMIJE: RAZLIČNI RAZISKOVALNI PRISTOPI

Obravnavanje povezave jezika in ekonomije ne izhaja iz enotnega teoretičnega koncepta, ki bi povezavo utemeljevalo kompleksno in sistematično. Marschak³ je bil eden prvih, ki je v svojih delih v središče postavil vprašanje – zakaj se raba jezikov spreminja, zakaj se nekateri jeziki bolj ohranjajo kot drugi in kaj pomeni učinkovitost jezika. Jezik je bil zanj objekt izbire, ki je usmerjen v dosego določenega cilja. Izbiri jezika v komunikaciji ali pa izbiro za učenje nekega jezika je apliciral na standarde mikro-ekonomije in jih povezal na isti način, kot so povezane vse ekonomske odločitve posameznika – od nakupa izdelka pa do investicije, ki vedno predstavljajo za posameznika rezultat – najboljšo izbiro v danem trenutku.

Analize številnih jezikovnih gibanj v svetu so dokazovale in potrdila moč ekonomskega faktorja pri izbiri in rabi posameznega jezika (Edwards, 1985). Mnogi avtorji (Grenier, Vaillancourt, 1983; Grin, 1996) na osnovi svojih raziskovanj potrjujejo, da ekonomske spremenljivke prispevajo k zaščiti in promociji manjšinskih jezikov ter vplivajo na strukturne spremenljivke etnolingvistične vitalnosti skupnosti, kot jih je opredelil Giles s sodelavci (1977, 309).

Literatura tudi navaja, da je treba ekonomski vidik jezika upoštevati tudi pri oblikovanju jezikovno-izobraževalne politike države, ki prav z jezikovnim in izobraževalnim načrtovanjem vpliva na vlogo, položaj in status jezika ter s tem tudi na strukturo jezikovnega trga (Wodak, Menz, 1990). Strukturo jezikovnega trga in odgovore na vprašanja, zakaj se nekatere jezike bolj, druge manj poučuje oz. uči v določenih okoljih, pa dajejo odgovori, ki upoštevajo poleg družbeno-ekonomskih faktorjev in jezikovo-izobraževalne politike tudi različne oblike neformalnega izobraževanja. Zlasti o vplivih

različnih oblik neformalnega jezikovnega izobraževanja raziskave ne poročajo.

Lazear (1999a; 1999b) je na osnovi svojega raziskovanja izpostavil vprašanje jezika v večkulturnih okoljih predvsem z organizacijske perspektive in obravnaval, kako globalna podjetja najemajo delavce, ki obvladajo dva jezika. Pri tem podjetja izhajajo iz premise, da je dvojezični delavec veliko bolj atraktiven na trgu delovne sile. Raziskave potrjujejo, da znanje jezikov oz. biti dvojezičen predstavlja posamezniku vrednost, ki mu omogoča prednost na trgu delovne sile (Erreygerss, 2005) in mu prinaša boljši finančni zaslužek (Carliner, 1981). Empirično je potrjeno, da jezikovna spretnost oz. višja stopnja sporazumevalne zmožnosti vpliva na trg delovne sile, zlasti je to mogoče zaznati med migrantsko populacijo (Dustmann, 1994), medtem ko v večkulturnih območjih – etnično mešanih okoljih – stopnja jezikovne zmožnosti – pri tem imamo v mislih stopnjo znanja manjšinskega jezika – ni statistično pomembna kategorija pri ustvarjanju zaslužka, na primer v Walesu (Henley, Jones, 2001) oz. pri zaposlovanju na različna delovna mesta. O tem poročajo tudi rezultati empiričnega raziskovanja v Sloveniji (Novak Lukanovič, 2002).

Čeprav so pristopi pri obravnavanju vloge manjšinskih jezikov glede na posamezno okolje različni, pa je bilo obravnavanje vloge manjšinskih jezikov v preteklosti največkrat osredotočeno predvsem na dimenzijo ohranjanja kulturne dediščine ter na obravnavanje jezika kot pomembnega simbola identitete posameznika in skupine ter prenašalca kulture, torej obravnavanje jezika manjšine v ne-tržnem pomenu. V kontekstu ekonomskega vidika so jezik obravnavali največkrat le v povezavi s kulturno/jezikovno produkcijo, ki je bila predstavljena v kvantitativnem pogledu in obravnavana kot strošek. Investicija v jezik oz. jezikovno produkcijo, obravnavana v ozkem ekonomskem pomenu, je lahko že v izhodišču obsojena na izgubo in je nespremenljiva. To pomeni, da na primer število izdanih knjig v jeziku manjšine, število bralcev revij oz. časopisov, ki izhajajo v jeziku manjšine, v numeričnem obsegu vedno majhno in prav zato v ekonomskem pogledu največkrat ne pokrije niti stroškov produkcije, kaj šele, da bi ustvarilo dobiček. Z vključevanjem oz. izpostavljanjem ekonomskega faktorja v širšem, ne samo kvantitativnem pomenu, ampak v pomenu, kjer ekonomski faktor vpliva na ohranjanje in promocijo manjšinskih jezikov, se je obravnavanje razširilo in dopolnilo v okviru naslednjih vsebin: jezik kot medkulturna dimenzija; jezik kot pogoj razvoja (mikro in makro) ekonomije; jezik kot javno dobro – jezikovna in kulturna raznolikost je kvaliteta življenja (Čok, Novak Lukanovič, 2004).

Obravnavanje jezika in ekonomije v povezavi z manjšinskim jezikom se je v zadnjih letih močno spremenilo in nadgradilo in postalo pomembno tudi v pove-

3 Pri tem omenjenega avtorja citiramo iz Grina (1991), ki piše, da je Marshak v članku *Economics of language*, objavljenem v reviji *Behavioral Science* leta 1965 (št. 10, str. 135–140) postavil izhodišča pri obravnavi ekonomije jezika.

zavi z jezikovno politiko EU. Dokument EU, na primer Lisbonska strategija⁴ vključuje jezikovno raznolikost v cilju promocije družbene/socialne kohezije in ekonomskega razvoja. Večjezičnost in interkulturalizem postajata kot ključ uspešnega sodelovanja v današnjem svetu, ki je tesno povezan s trgom delovne sile, prav tako pa tudi z enotnim/skupnim evropskim trgom, ki narekuje prost pretok kapitala, proizvodov in delovne sile.⁵ V okviru te dinamike pa prav jezik in kultura igrata specifično vlogo, kajti pomen jezika in kulture v družbi se spreminja in dobiva nove dimenzije. Znanje jezika ni samo akademska vrednost, ampak jezik v najširšem pomenu integrira/združuje tudi druge discipline. Različni družbeno-ekonomski dejavniki vplivajo na spremembe v pomenu znanja enega, dveh ali več jezikov ter na spremembe, ki vplivajo na to, da se jezik ne obravnava samo v okviru ene discipline, ampak je njegovo obravnavanje interdisciplinarno.

Tako lahko ugotavljamo, da globalno gospodarstvo ustvarja novo generacijo študij, ki povezujejo jezik in ekonomijo, kajti v procesih globalne organiziranosti gospodarstva in kapitala se pojavljajo ljudje in organizacije, ki morajo med seboj komunicirati zelo hitro in dobro, da dosežejo uspeh in cilj, ki ju postavlja kapital. V tej komunikaciji pa niso pomembne samo nove informacijske tehnologije, pomemben je tudi jezik, ki se razlikuje od blaga, storitev, sredstev, kajti upravljanje z blagom in storitvami brez jezika ne obstoja. Upravljanje z jezikom pomeni upravljanje z uporabniki (Cameron, 2005). V tej perspektivi postajata vloga in odnos do jezika specifična. Jezik postaja pomembno komunikacijsko sredstvo, ki posamezniku pomaga v tekmovalnem okolju.

Ključne vsebine, ki zaznamujejo jezikovne procese v povezavi z ekonomskimi kategorijami, se v družbi največkrat nanašajo na koristi in na stroške, povezane z različnimi oblikami urejanja medskupinske komunikacije, različnimi pristopi na trgu delovne sile, različno distribucijo jezikovne neenakopravnosti, različno rabo jezika večine in manjšine na delovnem mestu, različno vlogo posameznega jezika v ekonomskem razvoju družbe ter ekonomske prednosti politike poučevanja različnih jezikov.

VREDNOST JEZIKA IN JEZIKOVNI TRG

Pri obravnavanju povezave jezika in ekonomije je v izhodišču treba izpostaviti vrednost jezika in jezikovni trg. V lingvističnem pomenu so vsi jeziki v osnovi enakovredni, toda družbene in politične značilnosti imajo velik vpliv na simboličen in komunikacijski položaj jezika in na njegovo vrednost. Posameznemu jeziku se tako posebnosti oz. vrednosti enostavno dodajo. Raz-

lične posebnosti oz. različno vrednotenje jezika je značilno zlasti tam, kjer obstajajo razlike med večinskim in manjšinskim jezikom. Sama spremenljivka vrednost jezika je večplastna in je obravnavana z vidika posameznika ali družbe. Vrednost zaznamuje pragmatična ali družbeno-kulturna kategorija, je objektivno in subjektivno izmerljiva. Vrednost je za posameznika njegova subjektivna reakcija na sprejemanje okolja, ki ga obdaja. V objektivnem pomenu pa vrednost jezika pomeni, da znanje jezika (razumevanje, govorjenje, pisanje, branje) predstavlja posamezniku proizvod, ki ima ceno in ustvarja prihodek in tudi dobiček, s čimer se vrednost jezika dotakne ekonomske kategorije. Cena, ki jo ima znanje jezika, pa jezik oz. govorca jezika uvršča na odprt in konkurenčen jezikovni trg. Ekonomska vrednost jezika je tako podkategorija družbene vrednosti in se pod določenimi pogoji in specifičnimi okoliščinami lahko tudi spreminja.

Vrednost jezika v večkulturni družbi predstavlja za posameznika in za družbo investicijo, katere učinkovitosti ni mogoče vedno finančno oceniti, kajti jezik ima simbolično vrednost, ki je povezana z identiteto posameznika in skupine. Jezik vsako družbo na nek način zaznamuje, v vseh sferah družbenega življenja pa ljudi ali povezuje ali pa razdvaja. Jezik je del posameznikove osebnosti, jezikovne navade pa so najpomembnejše sestavine družbenih navad. Ker je jezik družbeni fenomen, je tesno povezan z družbeno strukturo in družbenim vrednostnim sistemom. Posameznik prav z jezikovnim sporazumevanjem oz. s svojim jezikovnim obnašanjem odseva družbene norme, ki jih zahteva določen položaj, hkrati pa z njim določa tudi svoj odnos do drugih ljudi in položaj v družbi. Jezik oz. izbira jezika v večkulturnem/večjezičnem okolju kaže, ali posameznik lahko živi v svojem jeziku oz. ima pravico živeti v svojem jeziku ter istočasno odseva tudi odnose med skupinami – ali skupine živijo ena z drugo ali ena mimo druge. Simbolična vrednost jezika je težko izmerljiva, kajti jezik v tem pomenu predstavlja osnovno človekovo pravico (Čok, 2008a; 2008b). Jezik ima tudi prepoznavno vrednost – je znak prestiža ali družbenega statusa. Vrednost rabe pomeni, da se jezik v določenem okolju uporablja in uporaba jezika posamezniku prinaša vrednost – delovno mesto, omogoča šolanje ... Vrednost rabe se nanaša tudi na produkcijo – v kvantitativnem pomenu – knjig, medijev v določenem jeziku. Vrednost izmenjave je zelo odvisna od tipa jezika – razlike glede na status jezika v družbi (uradni – neuradni, večinski – manjšinski) ali glede na klasifikacijo jezika v pomenu mednarodni jezik⁶ oz. manj uporabljen jezik. Skoraj nemogoče pa je ustvariti enotno metodologijo oz. univerzalen pristop, ki bi definiral parametre vsake vrednosti in določil, kako

4 Lisbon Action Plan for growth and jobs, Guideline no. 23

5 Leta 2007 je bil v okviru Evropske komisije ustanovljen Poslovni forum za večjezičnost – Business forum on Multilingualism, ki naj bi ugotavljal, kako znanje jezikov vpliva na trgovino in delovna mesta v Evropski uniji.

6 Pri tem se postavlja vprašanje, kako naj definiramo mednarodni jezik – ali glede na število govorcev ali glede na moč skupine.

pomembna oz. kakšno mesto posamezen parameter zaseda v sintagmi »vrednost jezika«.

Če poskušamo zgoraj omenjene vsebine združiti, lahko ugotovimo, da jezik v povezavi z ekonomijo nastopa kot vrednost, ki jo obravnavamo v kontekstu jezikovnega trga. Jezikovni trg oblikuje družba v najširšem pomenu. Številni družbeni, politični in ekonomski dejavniki v povezavi z jezikovno/izobraževalno politiko države ustvarjajo »produkcijo jezikov«. V primeru večjezične družbe (okolja) se ustvarja tudi hierarhija jezikov, kjer ima posamezen jezik različno mesto v hierarhični piramidi. Družbeno-ekonomski položaj območja, formalna jezikovna politika, neformalno izobraževanje in tudi percepcija posameznikov do različnih jezikov ustvarja strukturo jezikovnega trga, v katerem se promovira določen tip jezikovne prakse oz. jezikovnega vzorca. Jezik v tem kontekstu deluje kot močan instrument v povezovanju različnosti, gradi zaupanje in izboljšuje komunikacijo v najširšem pogledu. Na drugi strani pa lahko ekonomski parametri tudi vplivajo na jezikovno diskriminacijo v medskupinskih odnosih. V različnih družbenih/jezikovnih procesih v večkulturnem okolju ima pomembno vlogo državni jezik. Vsak drugi jezik, tudi če je uradni, je v okolju povezan z državnim. Državni jezik pa je tisti, ki predstavlja neke vrste izhodiščno normo, ki omogoča, da se lahko vse druge jezikovne prakse, ki se v okolju uporabljajo, tudi objektivno merijo. Na ta način se ustvarja jezikovni trg, ki jeziku določa ponudbo in povpraševanje in ustvarja pogoje konkurence, usmerja distribucijo, določa vrednost, ustvarja posreden ali neposreden dobiček.

Izhajajoč iz ekonomske teorije o organizaciji in strukturi trga (Petrin, 1995) se zakonitosti trga v gospodarski panogi lahko prilagodi jezikovnemu trgu in ugotavlja, ali so uresničeni naslednji cilji:

- učinkovita raba jezika (dominantnega, manjšinskega, tujega),
- ustrezna stopnja znanja jezika (jezikovna kompetenca),
- enakost jezikov (enakovreden položaj jezikov),
- omogočene vrednote – kot je svoboda izbire, kulturna raznolikost.

Jezikovni trg je strukturno vezan na ekonomijo in na politiko države, predvsem na moč obeh. Politika države predvsem z jezikovnim planiranjem močno vpliva na stopnjo znanja posameznega jezika, na rabo jezika in na družbeno vrednotenje jezika, torej na vrednost jezika. Znanje jezika v določeni situaciji lahko primerjamo s produkcijo oz. proizvodom na trgu. Jezik na jezikovnem trgu prispeva k:

- odpravi psiholoških mej,
- lažjemu dostopu do drugega/tujega trga,

- uspehu na trgu delovne sile (delovno mesto),
- mobilnosti/fleksibilnosti na trgu delovne sile.

Povezava jezika in ekonomije na narodnostno mešanih območjih v Sloveniji – prikaz izbranih raziskovalnih rezultatov

Raziskav, ki bi celovito obravnavale povezavo jezika in ekonomije in ki bi ekonomsko teorijo povezale z jezikovnim trgom v Sloveniji, literatura ne navaja, zasledimo le vire, ki obravnavajo vlogo jezika in kulture v gospodarstvu oz. ekonomiji (na primer Pogorelec, 1983; Nečak-Lük, 1993; Osojnik 2004). Slovenija tudi ni sodelovala v evropski raziskavi o vplivu znanja tujih jezikov na gospodarstvo – ELAN (Hagen, 2006), v katero je bilo vključenih 15 držav. Rezultati te raziskave bi nakazali povezavo vpliva znanja in rabe jezika na gospodarsko uspešnost različnih podjetij v Sloveniji in jih primerjali z drugimi evropskimi državami. V pričujočem prispevku izpostavljam samo izbrane raziskovalne rezultate, pridobljene v okviru nekaterih raziskav, ki so se izvajale na stičnih območjih v Sloveniji.⁷ Predstavljeni rezultati nakazujejo prisotnost »ekonomskih« spremenljivk pri izbiri in rabi jezika na delovnem mestu in predstavljajo osnovo za nadaljnje poglobljeno raziskovanje o vlogi jezika v slovenskem gospodarstvu.

V Sloveniji je na narodno mešanem območju formalno zagotovljena dvojezičnost na institucionalni ravni, kamor sodi tudi dvojezično poslovanje. Jezikovna različnost se v okolju formalno spoštuje, zagotavljajo se tudi finančna sredstva za njeno uresničevanje. Finančno podporo deklarativno zapisanih možnosti zagotavlja Ustava Republike Slovenije. V tem kontekstu ima jezikovna različnost (znanje dveh jezikov) neposredno – direktno vrednost, ki je povezana z dodatkom za dvojezično poslovanje. To velja le za javne ustanove in to na področjih, kjer zaposleni posameznik prihaja v stik s strankami. Znanje jezikov oz. biti dvojezičen predstavlja posamezniku vrednost, ki mu omogoča prednost na trgu delovne sile (Erreygers, Jacobs, 2005). Čeprav mnogi dvojezičnost obravnavajo kot prednost, pa ekonomski učinek dvojezičnosti še ni dovolj raziskan in znanstveno potrjen. Prav tako tudi ni zaslediti raziskav, ki bi z ustreznim metodološkim pristopom obravnavale vpliv dvojezičnosti (znanje dveh jezikov) na zaslužek posameznika.

Možnost izvajanja dvojezičnosti, vsaj v segmentu javnih ustanov, dodatno stimulira dodatek za dvojezično poslovanje. Dodatek za dvojezično poslovanje se pojavlja kot pomemben ekonomski element tako z vidika makro ekonomije kot mikro ekonomije. Z vidika makro ekonomije dodatek za dvojezično poslovanje

7 Naj omenimo samo nekatere raziskave, ki so v analizi jezikovnih procesov zaznale tudi povezavo jezika in ekonomije: a) projekt Inštitut za narodnostna vprašanja »Percepcija jezikovne in kulturne raznolikosti v obmejnih mestih«, CRP, 2004–2006, nosilka Sonja Novak Lukanovič; b) raziskava Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani »Dvojezičnost v Sloveniji«, 2005–2007, nosilka Sonja Novak Lukanovič.

predstavlja finančni strošek v proračunu, ki ga država mora zagotavljati, da se lahko dvojezičnost formalno uresničuje na vseh nivojih. Na mikro nivoju pa pomeni, da je dodatek za dvojezično poslovanje vezan na posameznika in na delovno mesto in ima večplasten pomen – posameznik je motiviran, da se nauči drugi jezik, kajti znanje jezika večine in manjšine mu omogoča zaposlitev in nenazadnje mu znanje in raba dveh jezikov na delovnem mestu prinaša ta finančno stimulacijo. Težko bi odgovorili, ali je finančna stimulacija (dodatek od 3 % do 6 % na osnovno plačo) dovolj za motivacijo posameznikov, predvsem pripadnikov večinske populacije, da usvojijo jezik drugega.

Določbe o enakopravni rabi jezikov obeh narodnih manjšin na narodnostno mešanih območjih vsebujejo zakoni in pravilniki o delovanju uprave in državnih organov ter pravosodnih organov (sodišč, tožilstev, notariata) ter določila o zunanjih dvojezičnosti. Oba jezika, slovenski in italijanski oz. madžarski sta enakopravna jezika tudi pri poslovanju upravnih, državnih ter pravosodnih organov. (Zakon o državni upravi – ZDU).⁸

V zasebnih institucijah, ki delujejo na narodno mešanih območjih v Sloveniji je zahteva po znanju manjšinskega – italijanskega oz. madžarskega – jezika prisotna le, če znanje jezika pomeni pogoj, povezan z uspešnim poslovanjem in večjim zaslužkom, na primer ko komunikacija v jeziku manjšine povečuje prodajo. Mnogokrat pa postane prednost »znati italijanski oz. madžarski jezik« tudi zato, ker je manjšinski jezik jezik sosednje države, s katerim ima podjetje poslovne stike. V tem pomeni ima znanje manjšinskega jezika za posameznika dodano vrednost, znanje jezika predstavlja vrednost, ki je izmerljiva z ekonomskimi kazalci (Novak Lukanovič, 2002; 2003). Podjetja, ki delujejo na narodno mešanih

območjih, toda imajo sedež zunaj narodnostno mešanega območja, pa sprejemajo dvojezičnost zelo enostransko. To so pokazali podatki intervjujev⁹ z vodilnimi posamezniki v izbranih podjetjih. Dvojezičnost povezujejo izključno s pripadniki manjšine. Smisla v uresničevanju institucionalne dvojezičnosti ne vidijo, ker menijo, da pripadniki italijanske in madžarske narodnosti dobro govorijo slovenski jezik. Ob tem pa vprašani iz navedene raziskave poudarjajo, da je slovenski jezik na narodno mešanih območjih ne samo uradni, ampak tudi državni jezik.

Tudi raziskava o pomenu dvojezičnosti na narodno mešanih območjih v Sloveniji¹⁰ se je osredno dotaknila povezave jezika in ekonomije. V raziskavi se je tudi preverjalo strinjanje oz. nestrinjanje z dodatkom za dvojezično poslovanje. Pričakovali smo, da bodo vprašani na osnovi lastnih izkušenj podali mnenje o upravičenosti finančnega dodatka za dvojezičnost. Večina vprašanih iz omenjene raziskave¹¹ je menila, da bi moralo biti znanje dveh jezikov – slovenskega in madžarskega oz. italijanskega – pogoj za zaposlitev na narodnostno mešanem območju ne glede na delovno mesto. Uresničevanje te zahteve bi ustvarilo pogoje, da bi se dvojezičnost lahko izvajala na vseh področjih družbenega življenja in v vseh poklicih.

Rezultati omenjene raziskave (predstavljena je v opombi 10) so nam pokazali stališče vprašanih do upravičenosti finančne stimulacije za izvajanje dvojezičnosti na delovnem mestu. Na vprašanje »Ali menite, da morajo biti delavci, ki opravljajo službo v dveh jezikih, v slovenščini in italijanščini oz. v slovenščini in madžarsščini, na narodnostno mešanem območju za to dodatno plačani?« je večina v Prekmurju odgovorila pritrdilno, v slovenski Istri pa niso bili tako prepričljivi (glej Tabelo 1).

8 Zakon o državni upravi – ZDU-1 (Ur. l. RS, 52/02, 14. 6. 2002), Zakon o spremembi Zakona o državni upravi – ZDU-1A (Ur. l. RS, 56/03, 13. 6. 2003), Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o državni upravi – ZDU-1B (Ur. l. RS, 61/04, 4. 6. 2004), Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o državni upravi – ZDU-1C (Ur. l. RS, 123/04, 18. 11. 2004) in Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o državni upravi – ZDU-1D (Ur. l. RS, 93/05, v veljavi z dnem 21. 10. 2005).

9 V tem prispevku omenjamo samo delni rezultat temeljnega raziskovalnega projekta ARRS »Jezik in ekonomija« nosilke Sonje Novak Lukanovič (2008–2011). V vzorec je bilo vključenih 50 podjetij, ki imajo sedež v obmejnem pasu: slovensko-italijanskem, slovensko-avstrijskem, slovensko-madžarskem, podjetja, ki so usmerjena na trge JV Evrope in pa podjetja, katerih večinski lastniki so tujci. Intervju je vseboval 55 strukturiranih vprašanj. Rezultati projekta bodo odgovorili, ali ima raba in izbira jezika vpliv na učinkovitost in uspešnost podjetja.

10 Pri tem navajamo rezultate raziskave »Dvojezičnost v Sloveniji« nosilke Sonje Novak Lukanovič, ki je potekala med 2005 in 2007 na Inštitutu za narodnostna vprašanja. V raziskavo so bili vključeni pripadniki italijanske in madžarske narodnosti. V sodelovanju z manjšinskimi skupnostmi smo na naslove njihovih članov poslali strukturiran vprašalnik, ki je vseboval 28 vprašanj odprtega in zaprtega tipa, ki so se nanašala na komunikacijo v družini, v okolju, oceno znanja jezika in stališča do jezikov ter do dvojezičnosti – individualne in institucionalne. Vprašalnik je bil dvojezičen (v slovenskem in italijanskem jeziku oziroma v slovenskem in madžarskem jeziku). Z vprašalnikom po pošti smo pridobili vzorec: 146 vprašalnikov iz Istre in 145 iz Prekmurja. Podatke smo statistično obdelali in uporabili kvantitativno in kvalitativno ter komparativno metodo analize. Pri statistični analizi smo v prvi vrsti uporabljali neparametrične metode (Mann-Whitney, Kruskal Wallis, Spearmanovo korelacijo), v nekaterih primerih, kjer je bilo možno, pa smo uporabili tudi njihove parametrične metode (ANOVA, regresijski modeli).

11 Glej opombo 10.

Tabela 1: Odgovori na vprašanje o dodatku za dvojezično poslovanje.**Table 1: Answers to the question referring to the addition for bilingual businesses.**

		S.Istra	Prekmurje
Da	Št. %	63 43,8 %	91 62,3 %
Ne	Št. %	67 46,5 %	45 30,8 %
ne vem	Št. %	14 9,7 %	10 6,8 %
Skupaj	Št. %	144 100,0 %	146 100,0 %

Kot argument za upravičenost dodatka navajajo, da je delo bolj naporno in zahteva več angažiranosti in priprav. V že omenjeni raziskavi¹² nas je presenetil relativno visok odstotek vprašanih, ki se ne strinjajo z dodatkom za dvojezično poslovanje (med vprašanimi v slovenski Istri je bilo takega mnenja 46,5 odstotkov, v Prekmurju pa 30,8 odstotkov). Odgovore o nestrinjanju smo povezali s področjem zaposlitve, s starostjo, spolom in stopnjo dosežene izobrazbe.

Rezultati v Prekmurju so pokazali statistično značilno povezavo spola z vprašanjem o dodatku za dvojezično poslovanje. Večina moških se z dodatkom za dvojezično poslovanje ne strinja,¹³ kar je povezano s področjem zaposlitve. Področje zaposlitve zelo zaznamuje strinjanje oz. nestrinjanje z dvojezičnim dodatkom. O tem poročajo rezultati raziskave – na primer Nečak-Lük in sodelavci (2005) –, kjer vprašani, ki so zaposleni v izobraževalnih institucijah, zelo močno podpirajo dodatek za dvojezičnost.

Med vprašanimi v slovenski Istri področje zaposlitve ni povezano z odgovorom o nestrinjanju z dodatkom. Nobeno področje zaposlitve ne izstopa in odgovori »ne« so enakomerno razpršeni med različnimi področji. V Prekmurju je zaznana povezava odgovorov, da se ne strinjajo z dodatkom in s specifičnim področjem zaposlitve. Gre za področja obrti, kmetijstva, industrije, kar se lahko poveže z dejstvom, da ti posamezniki ne dobivajo dodatka za svoje znanje in rabo jezika, zato menijo, da tudi drugi niso upravičeni do njega. Zanimivo pa je, da se tudi posamezniki iz storitvene dejavnosti (zavarovalništvo, trgovina, banka), ki pri svojem delu komunicirajo s strankami in zato uporabljajo oba jezika, ne strinjajo z dodatkom.

Rezultati so pokazali, da stopnja dosežene izobrazbe ne vpliva na odgovore, ki se nanašajo na dodatek za dvojezičnost. Večina vprašanih meni (slovenska Istra

– 85,4 %; Prekmurje – 68,7 %), da bi morale veljati denarne ali druge sankcije, če ni poskrbljeno za dvojezično poslovanje, za ustrezno zasedena delovna mesta, za dvojezične oznake. V tem so v slovenski Istri bolj dosledni kot v Prekmurju, kjer jih kar nekaj odstotkov tudi ne ve, kaj bi bilo v primeru nespoštovanja dvojezičnosti treba storiti (ne vem – Prekmurje: 17 %; slovenska Istra: 7,6 %).

Na osnovi upoštevanja spremenljivk etnolingvistične vitalnosti ugotavljamo, da na narodno mešanih območjih Slovenije oz. v jezikovno stičnih območjih obstaja možnost rabe jezika narodne skupnosti. Možnost pomeni, da jezik ni diskriminiran in da država z ustavo in številno zakonodajo daje osnovo za uporabo dveh jezikov. Dodatek za dvojezično poslovanje predstavlja konkretno obliko mehanizma države za ustvarjanje dodatnih pogojev, ki pospešujejo rabo manjšinskega jezika. To bi lahko poimenovali tudi dodatna stimulacija za posameznika oz. prispevek družbe k promociji rabe manjšinskega jezika. Brez dvoma finančni dodatek prispeva/pospešuje možnost rabe manjšinskega jezika.

O podobnih ukrepih razmišljajo tudi v drugih okoljih – na primer na Finskem, na področjih, kjer živi švedska manjšina. Dodatek za dvojezično poslovanje v javnih ustanovah v etnično mešanih območjih na Finskem sicer ni zakonsko urejen in tudi ni enak v vseh krajih, ampak je to v domeni posamezne občine oz. regije, ki iz svojega proračuna zagotavlja plačilo dodatka (od 3 % naprej). Povečanje plače za aktivno rabo finskega in švedskega jezika je del njihove plačne politike. Za doseganje cilja zagotavljati dvojezično poslovanje so sprejeli številne ukrepe, ki naj zagotavljali večjo uporabo manjšinskega/švedskega jezika – tečaji manjšinskega jezika za uslužbenke in politike, predavanja o pomenu dvojezičnosti, številni neformalni stiki. Izpostavljajo pa tudi povezavo s podjetniško sfero in to zato, da bi se manjšinskemu jeziku dodal tudi ekonomski vidik.¹⁴

Toda ne glede na finančni vložek države, ki ga je treba zagotoviti za uresničevanje dvojezičnosti, pa v krivulji (po predvidevanju – večja finančna investicija, boljši rezultat) dosežemo točko, ko se raba jezika – v različnih domenah – in pa jezikovna kompetenca ne zvišujeta glede na stopnjo vnosa. Lahko zaključimo, da ima učinkovitost mejo. To pomeni, da vsaka politika, tudi če povečuje finančni vložek, doseže določeno točko, ne more pa preseči določene meje. Obstojati morajo številni drugi družbeno-politični faktorji, ki lahko to mejo presežejo in katerih rezultat je veliko bolj kompliciran, zahteven in tudi dolgotrajen. Pri tem ima odločujočo vlogo večinska populacija – njen odnos in njeno sprejemanje manjšine in manjšinskega jezika.

12 Glej opombo 10.

13 Chi-Square Test pokaže, da je $p = 0,002$, kar pomeni, da je povezava statistično značilna ($p < 0,05$).

14 Pri tem velja omeniti projekt »From Act to Action« nosilke Siv Sandberg, Åbo Akademi, Åbo, Finska, ki na zelo sistematičen način prikazuje, kako se v posameznih okoljih uresničuje dvojezičnost in katere mehanizme politika države sprejema, da bi zagotavljala uspešnost. Projekt je bil predstavljen na konferenci Partnership for Diversity, Leeuwarden, 30.–31. oktober 2009, gradivo ima avtorica prispevka.

ZAKLJUČEK

V zaključku lahko izpostavimo, da se vzporedno z globalnim trgom v svetu močno povečuje pomen jezikovne različnosti oz. pomen kulturne diverzifikacije, ki prispeva k prepoznavnosti in uspehu nacionalnih gospodarstev. Če globalizacija odpira meje kapitalu, odpira meje tudi ljudem in v tem kontekstu je jezik pomemben pokazatelj različnosti kultur in sredstvo komunikacije in povezave med ljudmi. Posameznik z jezikom, ki ima komunikacijsko in tudi simbolično vrednost, prestopi bariere in se prilagodi specifični kulturi in poslovnim navadam poslovnega partnerja. Poznavanje različnosti prispeva k uspehu in – izraženo z ekonomsko kategorijo – ustvarjanju dobička, kajti za »razvoj in uspeh gospodarstva je pomemben tudi osebni stik in z njim povezano znanje jezika, pa naj bo znotraj delovne skupine ali med poslovnimi partnerji«, pravi eden izmed pomembnih slovenskih gospodarstvenikov (Bobinac, 2008, 8–11).

Sprejemanje in prepletanje različnih kultur in različnih jezikovnih skupin v družbi se odraža v okviru različnih ekonomskih aktivnostih. Ekonomija v najširšem pomenu posredno in neposredno vpliva na različne jezikovne procese – od ohranjanja do opuščanja jezika ter do različnih strategij jezikovnega prilagajanja. Jezik je povezan s posameznikom in z družbo. Ekonomija je del družbe. Jezik in kultura pa sta dve pomembni sestavini, ki vplivata na ekonomsko rast posameznika in družbe in predstavljata pomemben kazalec zadovoljstva posameznika, vplivata na kvaliteto življenja posameznika. Tako v večkulturni družbi jezikovno planiranje in jezikovna politika služita kot orodje, ki družbo usmerja v družbenem in ekonomskem pomenu.

Na narodno mešanih območjih v Sloveniji se jezik v povezavi z ekonomijo obravnava vedno kot večdimenzionalna vrednost, ki prispeva k ohranjanju jezikovne

raznolikosti območja in ki omogoča medkulturno komunikacijo. Pri tem je treba upoštevati, da so ustavno opredeljena narodno mešana območja v Sloveniji tudi obmejna območja, kar pomeni, da jezik manjšine ne zaznamuje raznolikosti območja samo jezikovno, ampak istočasno nastopa kot jezik sosednje države in s tem se vrednosti posameznih paradigem, ki opredeljujejo povezavo jezika in ekonomije, nadgrajujejo. Čeprav manjšinski jezik močno zaznamuje ne-tržna vrednost, pa je njegova najpomembnejša vrednost v tem, da zaznamuje vrednost jezikovne raznolikosti in medkulturne komunikacije. Ustrezna jezikovna in posebej izobraževalna politika dajeta jeziku manjšine dodano vrednost. Prav tako pa se na narodno mešanih območjih v Sloveniji jezik v povezavi z ekonomijo največkrat omenja v povezavi z motivacijami, in sicer v primerih, ko je posameznik ekonomsko motiviran, da se uči jezik ter da ga tudi uporablja v specifičnih situacijah. V številnih primerih ekonomska spremenljivka vpliva na oblikovanje odnosa posameznika do specifičnega jezika, tudi do manjšinskega. Če povzamemo, to pomeni, da je ekonomski faktor na najrazličnejše načine – posredno in neposredno – povezan z vsemi vidiki, ki vplivajo na jezikovne procese v okolju.

Čeprav se v našem raziskovanju nismo direktno usmerjali v raziskovanje povezave jezika in ekonomije, pa je analiza stališč prebivalcev do učenja in rabe jezikov – državnega, manjšinskega, sosedskega in tujega – pokazala močno povezavo jezika z ekonomskimi spremenljivkami. Prepletanje ekonomskih in jezikovnih procesov tako na mikro kot na makro nivoju pomeni tudi medsebojno sprejemanje ali nesprijemanje različnih jezikovnih skupin v etnično mešanih okoljih. Tako interakcija med jezikom in ekonomijo poteka v smeri posameznika in družbe in ustvarja koristi in prednosti, ki so težko izmerljive.

LANGUAGE AND ECONOMY IN ETHNICALLY MIXED AREAS IN SLOVENIA

Sonja NOVAK LUKANOVIČ

University of Ljubljana, Faculty of Arts, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia

e-mail: sonja.novak@guest.arnes.si

SUMMARY

In the introduction to this paper the association between language and economy is determined. The way in which the language affects economy is emphasised, the influences between the two extend in both directions. The way in which the economy affects language refers to the use or choice of language in specific situations characterised by a certain economic category. The language affects economy in the sphere of economic activities, which means that possessing knowledge of a certain language is an advantage for the individual and enables him or her to get employment, reach an appropriate working position and achieve higher income. The article contains an analysis of relevant literature presenting various research approaches to the link between language and economy. Particularly stressed is the discussion of the link between language and economy in the past, which bears a great symbolic significance in

the Slovene realm. The multidimensional value of language (market and non-market) is emphasised and the structure of the language market is determined, which contributes to the efficient use of language, appropriate level of knowledge, equal position and free choice of language.

Selected empirical results of the research dealing with inter-ethnic relations in contact areas in Slovenia are presented separately. The results of the analysis of lingual processes indicate that economic variables play a role in the choice and use of language. The application of an appropriate instrumentarium and statistical methods in data analysis have confirmed that in ethnically mixed areas and lingual contact zones in Slovenia the economic factor is (directly and indirectly) linked to all aspects that influence lingual processes in the environment in various ways.

Key words: lingual processes, economic variables, language value, language market, addition for bilingual businesses, lingual variety, intercultural communication

VIRI IN LITERATURA

Ur. I. RS – Uradni list Republike Slovenije. Ljubljana, Uradni list Republike Slovenije.

Bobinac, F. (2008): Medkulturni dialog v gospodarstvu, Pogovor uredništva. V: Glasnik Unesco, marec 2008, 8–11.

Bourdieu, P. (1991): Language and Symbolic Power. Cambridge, Polity Press.

Breton, A. (1978): Bilingualism: An Economic Approach. Montreal, C. D. Howe Research Institute.

Calvet, L. J. (1999): Pour une écologie des langues du monde. Paris, Plon.

Cameron, D. (2005): Communication and commodification. Global economic change in sociolinguistic perspective. V: Erreygers, G., Jacobs, G. (ur.): Language, Communication and the Economy. Amsterdam, John Benjamins Publishing Company, 9–23.

Carliner, G. (1981): Wage Differences by Language Group and the Market for Language Skills in Canada. Journal of Human Resources, 16, 3, 384–399.

Colomer, J. (1996): To translate or to learn languages? An evaluation of social efficiency. International Journal of the Sociology of language, 121, 181–197.

Čok, L., Novak Lukanovič, S. (2005): Language as social cohesion and human capital. V: Vodovnik, Z. (ur.): Intellectual capital and knowledge management: proceedings of the 5th International Conference of the Faculty of Management Koper, University of Primorska, 18–20 November 2004, Congress Centre Bernardin, Portorož, Slovenia. Koper, Faculty of management, 79–89.

Čok, L. (2008): Medkulturna uzaveščenost kot osebna vrednota. Pedagoška obzorja, 23, 1, 86–100.

Čok, L. (2008): Medkulturna jezikovna vzgoja kot družbena vrednota in osebna rast. V: Ivšek, M. (ur.): AASE, Laila. Jeziki v izobraževanju: zbornik prispevkov konference, Ljubljana, 25.–26. septembra 2008: proceedings, September 25–26, 2008, Ljubljana, Slovenia. 1. natis. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo, 71–78.

Dustmann, C. (1994): Speaking fluency, writing fluency and earnings of migrants. Journal of Population Economics, 7, 133–156.

Edwards, J. (1985): Language, Society, Identity. Oxford, Basil Blackwell.

Erreygers, G., Jacobs, G. (ur.) (2005): Language, Communication and the Economy. Amsterdam, John Benjamins Publishing Company.

Grin, F. (1996): The economics of language: survey, assessment and prospects. International Journal of the Sociology of Language, 121, 17–45.

Grenier, G., Vaillancourt, F. (1983): An economic perspective on learning a second language. Clevedon, Journal of Multilingual and Multicultural Development, 6, 471–483.

Gosar, A. (1985): Narodnostno vprašanje. Narodno-gospodarski eseji, 1921. V: Pogačnik, J. (ur.): Slovenska misel. Ljubljana, Cankarjeva založba, 110–134.

Hagen, S. (2006): ELAN. Effects on the European Economy of Shortages of Foreign Language Skills in Enterprise. London, CILT/ National Centre for Languages.

Henley, A., Jones, R. E. (2001): Gyflog a gallu iethydol mewn economi ddwyethog/Earnings and linguistic ability in bilingual economy. Research Paper No. 2001–18. Abersystwyth, University of Wales, School of management and business.

Lazear, E. (1999a): Culture and language. Journal of Political Economy, 107, S95–S126.

Lazear, E. (1999b): Globalization and the market for team-mates. Economic Journal, 109, C15–C40.

Nelde, P. (1999): Multilingualism and the economy as issues in European language policy. V: Herberts K., Turi, J. G. (ur.): Multilingual Cities and Language Policies. Vaasa-Vasa, Abo Akademi University, Social Science research Unit, 251–258.

Novak Lukanovič, S. (2002): Ekonomski vidik jezika v večkulturnem okolju / Economic aspect of language in multicultural setting. Razprave in gradivo, 40. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, 98–115.

Novak Lukanovič, S. (2003): Jezikovno prilagajanje na narodno mešanih območjih v Sloveniji. Razprave in gradivo, 42. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, 38–62.

Novak Lukanovič, S. (2004): Stališča do jezikovne raznolikosti na narodnostno mešanih območjih v Sloveniji. Razprave in gradivo, 44. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja, 66–80.

Nećak- Lük, A., Muskens, G., Novak Lukanovič, S. (2000): Managing the Mix Thereafter: Comparative Research in Mixed Communities in the Three Independent Successor States. Ljubljana, Inštitut za narodnostna vprašanja/Institute for Ethnic studies.

Nećak-Lük, A (1993): Materinščina je imetje. Slovenski koledar 1993, 48–52.

Osojnik, I. (2004): Kultura in globalna ekonomija. Revija 2000, 31–38, 168–170.

Petrin, T. (1995): Organizacija in struktura trga: skripta, 1. del. Ljubljana, Ekonomska fakulteta.

Pogorelec, B. (ur.) (1983): Jezik v gospodarstvu. V: Slovenščina v javnosti. Posvetovanje o slovenskem jeziku. Ljubljana, Republiška konferenca Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije, Slavistično društvo Slovenije, 47–65.

Tomažič, A. (2007): Globalščina na delovnem mestu. Pogovorno orodje, ki izriva slovenščino? Delo, 16. 5. 2007, 18.

Vahčič, A. (2001): Podjetništvo in gospodarska rast. Finance, 17. 12. 2001, 229.

Wodak, R., Menz, F. (ur.) (1990): Sprache in der Politik. Politik in der Sprache. Analysen zum öffentlichen Sprachegebrauch. Celovec, Drava.